

Diana-Geanina IONAȘ

Clauza de preciput
Legat cuprins în convenția matrimonială?

Universul Juridic

București

-2016-

 Cuprins

CAPITOLUL I	
CONCEPTUL DE LIBERALITATE	5
CAPITOLUL II	
CONSIDERENTE PRIVITOARE LA REGIMURILE MATRIMONIALE ȘI CONVENȚIA MATRIMONIALĂ – SUPORTUL CLAUZEI DE PRECIPUT	14
Secțiunea 1. Noțiuni generale privitoare la căsătorie	14
Secțiunea 2. Regimurile matrimoniale.....	16
§ 1. Noțiunea și evoluția regimurilor matrimoniale în spațiul românesc	16
§ 2. Regimurile matrimoniale în Codul civil.....	19
§ 3. Modificarea regimului matrimonial	24
§ 4. Încetarea și lichidarea regimului matrimonial.....	25
§ 5. Aspecte de drept comparat privind regimurile matrimoniale	26
Secțiunea 3. Convenția matrimonială – haina care îmbracă preciputul.....	29
§ 1. Noțiunea de convenție matrimonială	29
§ 2. Natura juridică a convenției matrimoniale.....	32
§ 3. Caracterele juridice ale convenției matrimoniale.....	33
§ 4. Condiții de validitate ale convenției matrimoniale	34
§ 5. Cuprinsul convenției matrimoniale.....	38
§ 6. Modificarea convenției matrimoniale	38
§ 7. Caducitatea și nulitatea convenției matrimoniale	39
CAPITOLUL III	
CLAUZA DE PRECIPUT – NOȚIUNE, EVOLUȚIE, DOMENIU ȘI CARACTERE	41
Secțiunea 1. Clauza de preciput – punte de legătură între dreptul familiei și dreptul succesoral.....	41
Secțiunea 2. Rațiunea clauzei de preciput.....	46
Secțiunea 3. O privire istorică asupra preciputului	49
Secțiunea 4. Noțiunea de preciput.....	50
Secțiunea 5. Condiții de valabilitate ale clauzei de preciput.....	52

§ 1. Condiții de fond ale clauzei de preciput	52
§ 2. Forma clauzei de preciput	56
Secțiunea 6. Sfera de aplicare a clauzei de preciput	60
§ 1. Clauza de preciput și regimul comunității legale	60
§ 2. Clauza de preciput și regimul separației de bunuri	61
Secțiunea 7. Caracterele juridice ale clauzei de preciput	63

CAPITOLUL IV

NATURA JURIDICĂ A CLAUZEI DE PRECIPUT – SUBIECT DE

CONTROVERSE DOCTRINARE	68
Secțiunea 1. Clauza de preciput – subiect de controverse doctrinare	68
Secțiunea 2. Este clauza de preciput o liberalitate?	70
§ 1. Noțiunea de liberalitate	70
§ 2. Clasificarea liberalităților	72
§ 3. Este clauza de preciput o donație?.....	76
§ 4. Este clauza de preciput un legat?	80
§ 5. Este clauza de preciput o instituție contractuală de moștenitori cu titlu particular?	90
Secțiunea 3. Dacă nu este liberalitate, atunci ce este clauza de preciput?.....	95
§ 1. Este clauza de preciput o clauză de partaj inegal sau o convenție de partaj?.....	96
§ 2. Este clauza de preciput un avantaj matrimonial?	98
Secțiunea 4. Și rămâne totuși întrebarea: ce este clauza de preciput? Consecințe ale incertitudinii.....	100

CAPITOLUL V

CLAUZA DE PRECIPUT – FORMARE ȘI APLICARE	102
Secțiunea 1. Dreptul care se naște din clauza de preciput.....	102
§ 1. Termenul de exercitare a dreptului la preciput.....	104
Secțiunea 2. Beneficiarii clauzei de preciput.....	106
Secțiunea 3. Obiectul clauzei de preciput.....	109
§ 1. Bunurile trebuie să fie determinate sau cel puțin determinabile	109
§ 2. Bunurile trebuie să fie comune, deținute în devălmășie sau în coproprietate.....	113
Secțiunea 4. Modul de aplicare a clauzei de preciput.....	115
§ 1. Preluarea bunurilor preciputare	115

§ 2. Momentul preluării bunurilor	115	
§ 3. Modalități de executare a clauzei de preciput	117	
§ 4. Clauza de preciput și drepturile creditorilor de a urmări bunurile comune ale soților	119	
§ 5. Raportul și reducțiunea clauzei de preciput.....	120	
Secțiunea 5. Efectele clauzei de preciput.....	123	
Secțiunea 6. Cazurile de ineficacitate a clauzei de preciput	126	
CAPITOLUL VI		
CLAUZA DE PRECIPUT ÎN DREPTUL COMPARAT ȘI ÎN RELAȚIILE DE DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT		130
Secțiunea 1. Clauza de preciput în dreptul francez	130	
§ 1. Noțiunea și istoricul clauzei de preciput în dreptul francez.....	130	
§ 2. Condiții de validitate a clauzei de preciput în dreptul francez ..	133	
§ 3. Natura juridică a clauzei de preciput în dreptul francez	134	
§ 4. Formarea și aplicarea clauzei de preciput în dreptul francez....	135	
Secțiunea 2. Clauza de preciput în dreptul belgian	138	
§ 1. Noțiunea clauzei de preciput și sediul materiei în dreptul belgian	138	
§ 2. Natura juridică a clauzei de preciput în dreptul belgian.....	138	
§ 3. Formarea și aplicarea clauzei de preciput în dreptul belgian....	139	
Secțiunea 3. Aspecte de drept internațional privat în materia clauzei de preciput.....	140	
CONCLUZII.....	147	
BIBLIOGRAFIE.....	162	

Conceptul de liberalitate

Orice acțiune umană este ghidată și se întemeiază pe voință, element care aparține universului psihic specific uman. Pentru ca faptul psihologic să devină unul juridic este necesar să fie exteriorizat. Ca orice voință, și voința juridică are o natură psihologică. Inițial apare nevoia care, apoi, este prelucrată de mintea individului care prefigurează instrumentul necesar pentru satisfacerea ei¹. În cazul în care sunt mai multe nevoi, mintea individului le cântărește și apreciază care dintre ele este determinantă. Astfel, la încheierea unui act juridic, individul pornește de la prefigurarea scopului pe care îl urmărește prin încheierea actului și de la cercetarea motivelor deciziei sale. Aceasta nu reprezintă altceva decât cauza actului juridic. După apariția unui motiv determinant, se trece de la idee la concretizarea acesteia, adică la manifestarea ei în exterior, prin exprimarea consimțământului, la formarea actului juridic.

Omul este o ființă rațională, care își exteriorizează voința și acționează în scopul de a-și realiza interesele, de a produce efecte. Atunci când aceste efecte au un caracter juridic, se poate vorbi despre acte juridice. Întrucât Codul civil² nu cuprinde o definiție a actului juridic, acesta a fost definit generic în literatura de specialitate ca fiind *o manifestare de voință făcută cu intenția de a produce efecte juridice, adică de a naște, modifica sau stinge un raport juridic concret*³.

Art. 1172 alin. (2) C. civ. prevede următoarele: „*Contractul prin care una dintre părți urmărește să procure celeilalte părți un beneficiu, fără a obține în schimb vreun avantaj, este cu titlu gratuit*”. Se observă, așadar, faptul că legiuitorul contemporan s-a aplecat din nou asupra literaturii de specialitate și a preluat definițiile formulate anterior cu titlu de principiu.

La prima vedere, distincția dintre cele două categorii de acte juridice este clară: în cazul actelor cu titlu oneros, fiecare dintre părți așteaptă să

¹ T. Prescure, R. Matefi, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 148.

² Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011, rectificată în M. Of. nr. 246 din 29 aprilie 2013, cu modificările aduse prin Legea nr. 60/2012 și Legea nr. 138/2014.

³ G. Boroș, C.A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 109.

primească un avantaj în schimbul obligațiilor asumate, în timp ce, în cazul actelor cu titlu gratuit, dispunătorul nu așteaptă nimic în schimbul prestației sale. Această claritate și simplitate nu este însă decât aparentă, și se pierde cu ușurință atunci când, în practică, vom urmări să delimităm într-o manieră cât mai precisă, un act oneros de unul gratuit.

Din punct de vedere obiectiv, actul cu titlu gratuit presupune o prestație fără echivalent; cu alte cuvinte, acesta implică o executare unilaterală a unei obligații care incumbă dispunătorului. Actul de pură generozitate exclude posibilitatea dispunătorului de a pretinde gratificatului să execute o prestație în favoarea sa. De asemenea, actul cu titlu gratuit se deosebește de genul său proxim, care este actul patrimonial, prin faptul că naște un avantaj unilateral în favoarea gratificatului care nu datorează nimic în schimb; însă, pentru a ne regăsi în prezența unui act cu titlu gratuit, este necesar ca, între acest avantaj unilateral al gratificatului și prestația dispunătorului, să existe o legătură de cauzalitate, în sensul că, primul derivă din cel de-al doilea. În acest sens, ceea ce particularizează actul cu titlu gratuit constă în faptul că autorul actului gratuit urmărește să procure celeilalte părți un avantaj, fără a primi ceva în schimb. Consecința conduitei autorului constă tocmai într-un avantaj obiectiv, procurat beneficiarului, așadar, între avantaj și prestație trebuie să existe o relație de cauzalitate. Recunoștința sau gratitudinea beneficiarului nu afectează puritatea intenției liberale. Noțiunea de liberalitate este incompatibilă și cu cea de act comutativ, întrucât, în măsura în care fiecare parte se angajează să execute o prestație care reprezintă contraechivalentul prestației celeilalte părți, contractul comutativ este, întotdeauna, cu titlu oneros.

Din punct de vedere subiectiv, elementul care diferențiază în mod evident actele patrimoniale de actele cu titlu gratuit, este voința discreționară, absolut liberă și inspirată de individualitatea beneficiarului, elementul *intuitu personae* jucând un rol primordial în actele gratuite¹. Cu alte cuvinte, intenția de gratificare este cea care separă categoria actelor cu titlu gratuit de actele cu titlu oneros. Intenția de gratificare nu trebuie confundată cu mobilul sau cu impulsul determinant de a face o liberalitate. Elementele care deosebesc actul cu titlu gratuit de cel cu titlu oneros sunt reprezentate de voință, inspirată de considerarea persoanei avantajate și de voința exclusivă a autorului de a se obliga². Așadar, ceea ce este specific actului gratuit este faptul că voința de a gratifica este indisolubil

¹ O. Căpățînă, *Titlul gratuit în actele juridice*, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 249.

² O. Căpățînă, *op. cit.*, p. 249.

legată de persoana beneficiarului, de calitățile sale și de sentimentele de afecțiune, recunoștință sau devotament față de acesta. Această voință trebuie să fie absolut liberă și discreționară. Autorul prestației trebuie să înțeleagă semnificația actelor sale și faptul că nimic nu îl obligă să execute prestația promisă sau asumată, decât dorința sa de a-l gratifica pe beneficiar. Intenția altruistă de a gratifica, generozitatea, permite delimitarea actelor cu titlu gratuit de actele cu titlu oneros, dar care au o aparență de liberalitate, cum ar fi, de exemplu, vânzarea cu un preț scăzut. Întrucât intenția liberală nu este prezumată, sarcina probei revine celui care pretinde că operațiunea efectuată este una gratuită.

Iată că, în realitate, noțiunea de act cu titlu gratuit este relativă și riscă să fie alterată de circumstanțele reale ale operațiunii¹. Pentru a ne regăsi în prezența unui veritabil act cu titlu gratuit, toate aceste condiții obiective și subiective trebuie îndeplinite în mod cumulativ, iar nu alternativ.

În literatura de specialitate s-a mai exprimat și opinia potrivit căreia calificarea unui act juridic ca un act cu titlu gratuit ține și de respectarea unui criteriu formal, însă, teoria nu are suport legal, întrucât doar testamentul și donația sunt supuse unor reguli exprese de formă, or actele cu titlu gratuit nu se limitează doar la donație și testament, ci privesc toate operațiunile prin care autorul prestației procură cu intenție liberală beneficiarului un avantaj obiectiv și gratuit².

Concluzionând, putem afirma că sentimentele egoiste concordă cu titlul oneros, în timp ce altruismul își găsește expresia juridică în actele cu titlu gratuit³.

În funcție de elementul obiectiv sau material care le caracterizează, actele juridice cu titlu gratuit se subclasifică în două categorii: liberalitățile și actele dezinteresate sau de binefacere.

Actele dezinteresate sau de binefacere sunt acte juridice patrimoniale, cu titlu gratuit, prin care o parte procură celeilalte un avantaj, fără ca prin aceasta să sufere o micșorare a patrimoniului său. În rândul actelor dezinteresate se numără mandatul, comodatul, fidejusiunea sau depozitul. Așadar, gratuitatea este cea care caracterizează actul dezinteresat. Gratuitatea trebuie însă analizată, atât din punct de vedere obiectiv, cât și subiectiv, fiind de neconceput în lipsa unuia dintre acești factori.

¹ J. Maury, *Succesions et liberalites*, 7^e ed., Ed. Litec, Paris, 2009, p. 145.

² C. Renault-Brahinsky, *Droit des successions*, 6^e ed., Ed. Gualino, Paris, 2011, p. 109.

³ O. Căpățînă, *op. cit.*, p. 7.

Astfel, din punct de vedere obiectiv sau material, actul dezinteresat presupune o prestație fără echivalent din partea dispunătorului. Prestația sau serviciul executat reprezintă obiectul unei obligații de a face sau de a nu face, care nu are ca rezultat afectarea patrimoniului dispunătorului. Cel care prestează un serviciu sau suportă o privațiune nu ocazională o pierdere patrimonială căci nu înstrăinează nicio valoare din patrimoniul său.

Din punct de vedere subiectiv, voință de a se obliga diferă foarte mult de *animus donandi*, în sensul că, în cazul actelor dezinteresate, este exclusă dorința de micșorare a propriului patrimoniu. Astfel, mandatarul, comodatul, fidejutorul sau depozitarul sunt dispuși să procure un avantaj patrimonial altei persoane, însă nu sunt dispuși să suporte propria lor însărire pentru realizarea scopului gratuit. Motivele pentru care dispunătorul este gata să se angajeze în favoarea gratificatului sunt variate și țin de generozitate și interes moral, sau așa cum a fost numită în doctrină, „intenția de serviabilitate”¹. În concluzie, cauza actelor dezinteresate este intenția de serviabilitate, determinată de caracterul puternic *intuitu personae* al acestora.

Sub aspectul condițiilor de formă, actele dezinteresate nu sunt supuse rigorilor prevăzute pentru valabilitatea liberalităților, astfel că părțile își pot manifesta voința în forma pe care o consideră cea mai potrivită realizării scopului lor.

Liberalitatea este definită în art. 984 C. civ. ca fiind „*actul juridic prin care o persoană dispune cu titlu gratuit de bunurile sale, în tot sau în parte, în favoarea unei alte persoane. Nu se pot face liberalități decât prin donație sau legat cuprins în testament*”². Față de dispozițiile legale, constatăm faptul că liberalitățile se pot efectua exclusiv prin donație – și atunci avem de-a face cu liberalități între vii; sau prin legat cuprins în testament – și atunci vorbim despre liberalități pentru cauză de moarte. În cazul în care dispoziția cu titlu gratuit îmbracă o altă formă juridică în afara celor prevăzute în mod expres de lege, nu ne vom regăsi în prezența unei liberalități propriu-zise, căci norma legală este de strictă interpretare și nu suportă derogări, ci eventual, în prezența unor liberalități denumite în literatura de specialitate „*liberalități atipice*”³.

¹ O. Căpățînă, *op. cit.*, p. 328.

² Definiția este preluată din Codul civil francez care, în cuprinsul art. 893, conține o dispoziție similară.

³ I. Popa, *Drept civil. Moșteniri și liberalități*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 236-270.

Gratuitatea specifică liberalităților trebuie privită sub două aspecte: unul obiectiv și altul subiectiv.

Din punct de vedere obiectiv, gratuitatea presupune o însărăcire a dispunătorului, o micșorare a patrimoniului acestuia cu valoarea folosului dobândit de gratificat. Corelativ cu micșorarea patrimoniului dispunătorului are loc o mărire a patrimoniului gratificatului cu folosul ce formează obiectul liberalității. Așadar, de esența liberalităților este micșorarea patrimoniului dispunătorului, corelativ cu creșterea patrimoniului beneficiarului cu aceeași valoare ce formează obiectul liberalității. Aceasta, însă, nu este suficientă pentru a ne afla în prezența unei liberalități, ci este necesară și îndeplinirea unei condiții de ordin subiectiv care privește intenția liberală sau *animus donandi*. Intenția liberală poate fi justificată de sentimente dintre cele mai variate, de la milă, dragoste, recunoștință, religiozitate, până la goliu sau vanitate¹.

Dacă din punct de vedere obiectiv, atât actele dezinteresate cât și liberalitățile presupun o prestație gratuită din partea dispunătorului, ceea ce le deosebește este faptul că în cazul liberalităților autorul procură unei alte persoane un folos patrimonial având loc o micșorare a propriului său patrimoniu, corelativ cu mărirea patrimoniului celeilalte persoane gratificate, mărire de patrimoniu care are ca obiect același folos patrimonial procurat gratificatului², în timp ce, în cazul actelor dezinteresate, dispunătorul execută doar un serviciu gratuit în favoarea unei alte persoane, fără a suferi niciun fel de prejudiciu. Cu alte cuvinte, deosebirile dintre cele două categorii de acte juridice rezultă din efectele produse asupra patrimoniului dispunătorului, liberalitățile având în esență ca obiect obligația de a da, în timp ce actele dezinteresate au ca obiect obligația de a

¹ Cu privire la acest aspect, unii autori au opinat în sensul că *animus donandi* ar fi incompatibilă cu dorința dispunătorului de a-și satisface anumite sentimente sau deziderate, opinie întemeiată pe faptul că avantajul de natură imaterială pe care îl obține dispunătorul reprezintă un echivalent, și ca atare actul său trebuie caracterizat ca fiind unul cu titlu oneros; în sens contrar, în altă opinie s-a apreciat că interesul moral urmărit de dispunător nu afectează intenția liberală a acestuia, căci, în final, ar fi de neconceput o operațiune fără existența unei cauze sau a unui mobil, orice acțiune umană rațională fiind justificată de un interes subiectiv – M. Grimaldi, *Liberalites. Partages d'ascendants*, în D. Chirică, *Liberalitățile ca specie a actelor juridice*, în R.R.D.P. nr. 4/2008, p. 22.

² P. Vasilescu, *Drept civil. Obligații. În reglementarea noului Cod civil*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 265.

face sau de a nu face¹. Cu toate acestea, există și acte dezinteresate care pot implica transmisiuni patrimoniale, cum ar fi, de exemplu, depozitul neregulat sau împrumutul de consumație.

Deosebirea dintre cele două categorii de acte cu titlu gratuit vizează și elementul subiectiv care le caracterizează, în sensul că, de esența liberalităților este *animus donandi* sau intenția liberală, în timp ce, în cazul actelor dezinteresate, decisivă este intenția de serviabilitate. Astfel, dacă donatorul sau testatorul sunt gata să suporte o pierdere patrimonială pentru atingerea scopului gratuit de a da, mandatarul, comodatul, depozitul sau fidejuserul nu se angajează în acest sens, scopul lor fiind exclusiv executarea gratuită a unei obligații de a face. Noțiunea de intenție liberală este una complexă, incertă, subiectivă și evolutivă. În încercarea de a defini noțiunea de „intenție liberală” (căci legiuitorul se ferește să formuleze o astfel de definiție), trebuie să se pornească de la premisa că intenția liberală este de esența liberalității și se fundamentează pe dorința dispunătorului de a-și micșora patrimoniul în mod dezinteresat, de a se sărăci pe sine în favoarea altuia.

Această noțiune a fost utilizată pentru prima dată în doctrina secolului al XIX-lea cu ocazia intenselor dezbateri doctrinare asupra caracterului gratuit sau oneros al unor acte juridice. Termenul de intenție liberală a fost folosit inițial de Aubry și Rau.

La prima vedere, noțiunea de intenție liberală² pare simplă, însă la o cercetare mai amănunțită, acesta ridică o serie de dificultăți. Poate acesta a fost și motivul pentru care legiuitorul s-a ferit să ofere o definiție a conceptului. În încercarea de definire a noțiunii, în doctrină s-au conturat două curente: unul care pune accentul pe concepția obiectivă asupra intenției de a gratifica și altul care pune accentul pe concepția subiectivă.

În concepția obiectivă sau abstractă, intenția liberală constă în conștiința și intenția de a da fără a primi ceva în schimb, fiind lipsite de

¹ Se observă faptul că doctrina românească nu s-a aplecat asupra practicii franceze, care a concluzionat că actele dezinteresate, deși nu îl însăărăcesc pe dispunător, îl lipsesc de un eventual câștig, ceea ce în ultimă instanță presupune tot o însăărăcire și, ca atare, ele trebuie apreciate ca fiind tot liberalități supuse raportului ca orice donație; a se vedea în acest sens Cass 1re, 14 ian. 1997, în D. Chirică, *Liberalitățile ca specie a actelor juridice*, op. cit., p. 20.

² Cu privire la voința liberală a se vedea D. Ionaș, *The will in mortis causa legal documents*, Buletinul Universității Transilvania din Brașov, Series VII: Social Sciences • Law • Vol. 7 (56) No. 2 - 2014, disponibil la adresa http://webbut.unitbv.ro/Buletin/2014/Series_VII/BULETIN%20VII/28_Ionas%202-2014.pdf